

Temat : Pryncypat jako wczesna forma cesarstwa.

Polecenie: Porównaj ustrój wczesnego cesarstwa(pryncypatu) z ustrojem republiki rzymskiej.

Załączniki:skan podręcznika str.174-176.

Pryncypat

We wczesnym okresie cesarstwa, w czasach samodzielnych rządów Oktawiana (30 r. p.n.e.-14 r. n.e.), ustroj Rzymu przybrał formę zwaną **pryncypatem**. Była to władza w rzeczywistości monarchiczna, jednak zachowująca pozory funkcjonowania instytucji i zasad republikańskich. Oktawian miał bardzo szerokie uprawnienia, które uzyskał z zachowaniem legalnych procedur. Ten rodzaj władzy przechodził ewolucyjne zmiany, prowadzące do stopniowego wzrostu władzy cesarza, i przetrwał ponad 200 lat.

Posąg Oktawiana Augusta, Iw. p.n.e., Muzeum Watykańskie

Po objęciu pełni władzy Oktawian ułożył nową listę senatorów składającą się z jego stronników. Sam zajął na niej pierwsze miejsce (łac. *princeps senatus*). Stąd utworzono nazwę **pryncypat** określającą ustroj wczesnego cesarstwa. Pełna tytulatura Oktawiana brzmiała: Imperator Cezar August Syn Boskiego (Juliusza). Przydomek „August” (co znaczy: wywyższony przez bóstwo) otrzymał od senatu w 27 r. p.n.e. Cezarem nazywał się od czasu adopcji przez Gajusza Juliusza. Rzeźba przedstawia władcę jako wodza przemawiającego do armii. Amorek umiejscowiony przy nodze Oktawiana Augusta ma przypominać o rzekomym pochodzeniu rodu cesarza od bogini Wenus. Figura nawiązuje do greckich przedstawień bogów. Rzeźby tego rodzaju na polecenie cesarzy rzymskich stawiano w miejscach publicznych, gdzie pełniły funkcje propagandowe. Posąg Oktawiana odnaleziono w XVI w. w Prima Porta, w ruinach podmiejskiej willi należącej niegdyś do żony Oktawiana, Liwii.

Polecenia

1. Opisz posąg Oktawiana Augusta. Które cechy rzeźby mogły mieć wymowę propagandową?
2. Postać Oktawiana Augusta ukazano w pozycji kontrapostu. Wyjaśnij, czym jest kontrapost.

Fundamentem władzy cywilnej **Oktawiana Augusta** stało się skupienie w jego ręku kompetencji trybunów ludowych. Dzięki temu zyskiwał nietykalność osobistą, prawo inicjatywy ustawodawczej i weta. Otrzymał również prawo zgłaszania kandydatów na urzędy, a także układania listy senatu. W 12 r. n.e., po śmierci Lepidusa, został ponadto najwyższym kapłanem.

Czy wiesz, że...

Kasjusz Dion (ok. 160–235 r.) był rzymskim politykiem i historykiem pochodzenia greckiego. W swojej karierze politycznej Dion dwukrotnie sprawował urząd konsula. Jego *Historia rzymska* została napisana w języku greckim i obejmowała dzieje od czasów legendarnych do 229 r. n.e. Z 80 napisanych ksiąg do dziś zachowało się 25.

Źródło historyczne

Charakterystyka władzy cesarskiej

Kasjusz Dion, *Historia rzymska*

Cała władza i ludu i senatu przeszła na Augusta, od niego też zaczyna się zupełna monarchia [...]. Rzymianie jednak tak dalece nienawidzili samego tytułu monarchy, że władców swych nie nazywali ani dyktatorami, ani królami, ani jakimś innym tego rodzaju tytułem, chociaż wobec oddania im steru rządów nie można zaprzeczyć, że Rzymianie podlegali władzy królewskiej. Wprawdzie z wyjątkiem cenzury istnieją jeszcze i teraz urzędy opierające się na dawnym prawie [...], mimo to wszystkim kieruje i zarządza każdorazowy władca według swej woli.

1. Przeanalizuj źródło i wymień kompetencje. Które z urzędów republiki pozbawiono Oktawiana?
2. Wyjaśnij, dlaczego Oktawian August nadał sobie tytuł cezara.

Aby zaś się zdawało, że posiadają tę pełnię władzy nie skutkiem przemocy, ale na podstawie praw, przejęli na siebie wraz z tytułami wszystkie urzędy, które za czasów władztwa ludu, za tego zgodą wielkie miały znaczenie z wyjątkiem tytułu dyktatora.

Często bowiem nazywają się konsulami, a zawsze ilekroć znajdują się poza murami Rzymu, określają się prokonsulami. Przydomek imperator noszą stale nie tylko ci, którzy odnieśli jakieś zwycięstwo, ale i wszyscy inni jako wyraz nieograniczonej władzy, zastępując nim tytuł króla lub dyktatora [...].

Na podstawie swych uprawnień cenzorskich wykonują nadzór nad sposobem życia i obyczajami obywateli, zarządzają spis ludności i według swego uznania przyjmują jednych do stanu rycerskiego lub senatorskiego, a innych pomijają.

Ponieważ zaś należą do wszystkich kolegiów kapłańskich [...] roztaczają nadzór nad całą służbą bożą.

Władza trybuńska [...] daje im prawo zniesienia zarządzeń każdego innego urzędnika [...].

Wszystkie te godności przejęli z czasów republikańskich z tymi samymi nazwami, aby zachować pozór, że nie otrzymali żadnej władzy bez przyznania ze strony ludu. Ponadto zyskali jeszcze inne prawo, którego nikomu z dawnych Rzymian otwarcie w całej pełni nie przyznano; już na jego tylko podstawie mogli wykonywać i powyżej wymienione i inne uprawnienia: są bowiem zwolnieni od praw - jak mówi wyrażenie łacińskie - to znaczy wolni są od wszelkiego przymusu prawnego i nie są skrzępowani żadnymi pisаныmi rozporządzeniami. W ten sposób pod tymi republikańskimi tytułami zjednoczyli w swych rękach całą władzę państwową, tak że mają stanowiska królów, nie nosząc ich budzącego wstręt tytułu.

Tytuły bowiem Cezar i Augustus nie dają im wcale żadnej określonej władzy a tylko pierwszy oznacza następstwo w rodzinie, a drugi świetność stanowiska.

Kasjusz Dion, *Historia rzymska*, tłum. L. Piotrowicz, [w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej*, z. 11, Kraków 1924, s. 1-2.

Przeanalizuj źródło i wymień kompetencje Oktawiana Augusta. Które z urzędów republiki pozbawiono uprawnień na rzecz Oktawiana?

Wyjaśnij, dlaczego Oktawian August nie nazwał się królem, lecz nadał sobie tytuł cezara.

Polecenia

Pozycja senatu formalnie została wzmocniona - stał się najwyższym organem ustawodawczym oraz przejął z rąk komicjów wybór urzędników. Oktawian oddał również w ręce senatu władzę nad prowincjami niezagrożonymi najazdami. Było to bezpieczne dla Oktawiana rozwiązanie, gdyż w tych prowincjach (poza jednym legionem w Afryce) nie stacjonowało wojsko.

Dawne urzędy z czasów republikańskich utraciły większość kompetencji. Realną władzę administracyjną i wojskową cesarz przekazywał

Deifikacja (łac. *deus* – bóg)

Uznanie kogoś za istotę boską; ubóstwienie.

Czy wiesz, że...

Boski kult przysługiwał wyłącznie cesarzom lub przedstawicielom ich rodzin deifikowanym przez senat. Cesarze, którzy się źle zapisałi w pamięci Rzymian, mogli być pośmiertnie przez senat skazani na potępienie pamięci, czyli usuwanie śladów ich działalności.

w ręce **prefektów**. Z nominacji cezara sprawowali także swe urzędy **prokuratorzy** zajmujący się sprawami finansowymi. Z biegiem czasu w ciągu I w. rozbudowywano biurokrację. Liczba prokuratorów się zwiększała, a cesarz **Klaudiusz** (41-54 r.) zbudował wielką cesarską kancelarię. Od czasów cesarza **Hadriana** (117-138 r.) powoływano stałą radę cesarską (łac. *consilium principis*). Wykształcił się wówczas także zawodowy aparat urzędników pobierających regularne pensje. Nie wymagano już od nich kompetencji wojskowych, lecz znajomości prawa. Pobór podatków został całkowicie wyjęty z kompetencji zarządców prowincji i przekazany w ręce urzędników państwowych.

Istotnym elementem monarchii rzymskiej był kształtujący się boski kult cesarza. Za czasów Oktawiana był ostrożnie rozpowszechniany w prowincjach. Dopiero po śmierci władcy w 14 r. senat **deifikował** Oktawiana Augusta.

Za panowania cesarza **Septymiusza Sewera** (193-211 r.) zaczęła się kształtować instytucja **dworu cesarskiego**, czyli grupy wpływowych osób żyjących w otoczeniu władcy.

Wszystkie wspomniane wyżej zmiany w organizacji administracji państwowej miały jednak dla mieszkańców imperium rzymskiego mniejsze znaczenie niż edykt cesarza Karakalli z 212 r. Na jego mocy wszyscy wolni mieszkańcy cesarstwa otrzymali obywatelstwo rzymskie.

Dominat

W III w. umacniająca się władza cesarzy nabierała cech absolutyzmu. Cesarz **Aurelian** (270-275 r.), który po latach wewnętrznego zamętu i rebelii zaczął wyprowadzać imperium z kryzysu, używał w swojej tytulaturze zwrotu „pan i bóg” (*dominus et deus*). Cesarz nie był już pierwszym spośród obywateli, lecz stał się ich panem.

Nowej formie rządów cesarskich, zwanej **dominatem**, nadał kształt cesarz **Dioklecjan** (284-305 r.), syn wyzwolenca z Dalmacji. Dioklecjan zrobił karierę w armii, która po śmierci cesarza Karusa wyniosła go do władzy. Dla podniesienia nadszarpaniętego autorytetu rządów cesarskich wprowadził ceremonialne zwyczaje dworskie zaczerpnięte ze wschodnich monarchii despotycznych oraz hierarchiczny system

Podobizna cesarza Aureliana na aureusie złotej monety, III w.

Aurelian zdobył tron cesarski po tym, jak legiony naddunajskie ogłosiły go cesarzem. Od początku swego krótkiego panowania musiał walczyć przeciwko najeżdżającym cesarstwo plemionom barbarzyńskim i uzurpatorom wewnątrz imperium. Pokonał między innymi Wandalów i Gotów. Zarazem jednak zrezygnował z obrony Dacji i nakazał legionom opuszczenie tej prowincji. Zginął w wyniku spisku, zabity przez jednego z wodzów swojej armii.

1. Porównaj wizerunek Aureliana uwieczniony na monecie z podobizną Oktawiana Augusta z kamei zamieszczonej na 173 stronie podręcznika. Jakie dostrzegasz podobieństwa w obu przedstawieniach? Z czego mogą one wynikać?

Polecenie

